

การเรียนการสอนสาขาวิชาดนตรีพื้นบ้าน (หมอลำ) กรณีศึกษาวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

The Instruction of Folk Music Major (Mor Lam): A Case Study of College of Music, Mahasarakham University

เชิง เหว่ย¹, คมกริช การินทร์^{2*}

Sheng Wei¹, Khomkrich Karin^{2*}

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “การเรียนการสอนสาขาวิชาดนตรีพื้นบ้าน (หมอลำ) กรณีศึกษาวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักสูตรและรูปแบบการสอนปฏิบัติวิชาเอกหมอลำของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ใช้ระเบียบวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยศึกษาเอกสาร สังเกต และสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย กลุ่มอาจารย์ผู้สอน จำนวน 3 คน ได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีพื้นบ้าน 2) รองคณบดีฝ่ายวิชาการ และ 3) หัวหน้าหลักสูตร อย่างละ 1 คน และนิสิตสาขาหมอลำจำนวน 4 คน ผลการศึกษา พบดังนี้

การเรียนการสอนสาขาวิชาเอกดนตรีพื้นบ้าน (หมอลำ) ของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์มหาวิทยาลัยมหาสารคามนับว่าเป็นสถาบันการศึกษาที่แรกที่เปิดการเรียนการสอนในสาขาวิชาเอกดนตรีพื้นบ้าน (หมอลำ) ในระดับปริญญาตรี ซึ่งการจัดโครงสร้างหลักสูตรนั้น เป็นไปตามโครงสร้างของมหาวิทยาลัย และสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ซึ่งมีการจัดรายวิชาปฏิบัติทุกภาคเรียนการศึกษา และมีรายวิชาที่ช่วยเสริมทักษะความรู้ในเรื่องของดนตรีอีสาน ดนตรีตะวันตก ดนตรีไทย ทั้งที่เป็นรายวิชา ทฤษฎี และปฏิบัติ

รูปแบบการเรียนการสอนใช้ 2 รูปแบบหลักคือ 1) การสอนแบบรวมกลุ่ม โดยแบ่งตามชั้นปี สอนตามเนื้อหาที่ได้กำหนดไว้ในบทเรียน ครูทุกคนจะแจกกอลนลำให้นิสิตไปท่องก่อนที่จะเข้าเรียนล่วงหน้า ในการสอนครูจะลำให้ฟังก่อน 1 รอบ จากนั้นครูจะต่อให้นักเรียนที่ละประโยค โดยครูลำก่อนแล้วนิสิตลำตาม มีการทบทวนเป็นระยะ ให้นิสิตฝึกฝนและทบทวนกันเอง ก่อนจะหมดเวลา ครูและนิสิตจะร้องทบทวนกันอีกครั้ง ซึ่งจะมีการบันทึกเสียงไว้ เพื่อนิสิตสามารถนำกลับไปฟังเพื่อฝึกลำและทบทวนได้ด้วยตัวเอง และ 2) การสอนแบบตัวต่อตัว เป็นการนัดเวลาให้นิสิต มาเรียนกับครูเป็นรายบุคคล เพื่อทำการ

¹ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาดนตรีศึกษา วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

² วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ Graduate Student, College of Music, Mahasarakham University

² College of Music, Mahasarakham University

* ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding author)



ปรับเทคนิควิธีการร้อง แกไขข้อบกพร่อง และเสนอแนะวิธีการ หรือเทคนิคที่เหมาะสมให้กับผู้เรียน โดยในห้องเรียนครูใช้การสังเกต พฤติกรรมการเรียนและพัฒนาการของผู้เรียน ในการให้คะแนน

นอกจากนี้ยังมีการวัดผลกลางภาคและปลายภาคโดยใช้รูปแบบในการนำเสนอการแสดงต่อหน้ากรรมการ และหน้าสาธารณชน มีการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมาร่วมประเมินด้วย ซึ่งผลวิจัยพบว่าทำให้นิสิตได้นำคำชี้แนะจากกรรมการไปปรับใช้ทำให้เกิดพัฒนาการสำหรับการรับการแสดงที่ดี

คำสำคัญ: การเรียนการสอนหมอลำ วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาสารคาม

Abstract

The article titled “The Instruction of Mor Lam Performing Arts: A Case Study of College of Music, Mahasarakham University” aims to investigate the program and instructional pattern and practice of the Mor Lam Performing Arts Program at College of Music, Mahasarakham University. The study employs the qualitative research methodology based on a documentary study, observation and interviews. The key informants comprise 3 lecturers, a folk music expert, an associate dean for academic affairs, a program chair and 4 students in the program. The findings reveal the following:

The Mor Lam Performing Arts Program at College of Music, Mahasarakham University, is the first of its kind to offer a Bachelor’s program in this specific field. The program structure follows the model issued by the university and the Office of the Higher Education Commission and features practicum courses in every semester on top of theoretical and practical courses related to Isan music, western music and Thai classical music.

Two instructional patterns are implemented: group instruction and one-on-one instruction. Group instruction is conducted based on the students’ class levels and the contents specified in the lessons. The lecturer of each class gives a lyric to the students in advance to memorize. In class, the lecturer sings the whole lyric once to the students before teaching them to sing it a line at a time, going back and forth to review the lesson at intervals. Then students are given time to practice on their own. Before the class is dismissed, the lecturer and the students sing the entire piece together and record the singing so that the students can take it home for further practices. One-on-one instruction is conducted based on the students’ individual appointments with the lecturer to adjust their singing techniques, correct their mistakes and receive advice on appropriate approaches from the lecturer. To give the students’ scores, the lecturer observes their learning behavior and development in class.

In addition, midterm and final assessments of the students are conducted by holding performances for a panel of committee, a real audience and external experts. The results of



the research found that the students were able to apply the advice from the judges to make improvements for good performances.

Keywords: Instruction of Mor Lam Performing Arts, College of Music, Mahasarakham

บทนำ

หมอลำ ศิลปะการแสดงของภาคอีสาน ที่ได้รับความนิยมจากอดีตถึงปัจจุบัน มีการสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น โดยศิลปะการแสดงนี้ นอกจากผู้แสดงต้องมีพรสวรรค์แล้ว ต้องอาศัยการเรียนรู้จากครูอาจารย์ ประกอบด้วยเรื่องหลัก การร้องและการแสดงในสมัยก่อน เยาวชนชายและหญิงอายุประมาณ 12-15 ปี ที่สนใจและอยากเป็นหมอลำมีอาชีพซึ่งพวกเขามีความคุ้นเคยเคยได้รับชมการแสดงที่มีตามงานเทศกาล โดยเฉพาะช่วงฤดูหนาวและฤดูร้อน ช่วงเดือนพฤศจิกายน-พฤษภาคม หลังจากที่พวกเขาตัดสินใจแล้วว่าอยากเป็นหมอลำมีอาชีพจริงๆ พ่อแม่ของพวกเขา ก็จะพาไปหาครูหมอลำที่เขาสนใจ โดยขอให้ครูรับเด็กหนุ่มสาวเหล่านี้เป็นนักเรียน ซึ่งการเข้าไปฝากตัวเป็นศิษย์นั้น มีกระบวนการที่เรียบง่าย เป็นการจัดดอกไม้ ธูปเทียน เพื่อไปไหว้ครูทำพิธีฝากตัวขอเป็นศิษย์ จากนั้นก็เข้าไปอาศัยเรียนอยู่ในบ้านของครู ซึ่งต้องใช้เวลาพอสมควร ขึ้นอยู่กับความสามารถและพรสวรรค์ของแต่ละคน ในอดีตจะไม่มีโรงเรียนสอนศิลปะการแสดงหมอลำ แต่มีเพียงบ้านครูเท่านั้นที่เรียกได้ว่าเป็นโฮมสคูล (Home school) นักเรียนต้องเข้าไปอาศัยและทำงานบ้านเหมือนสมาชิกทั่วไปในครอบครัว เช่น ทำอาหาร ซักผ้า หิ้วน้ำจากบ่อเข้าโถง หรือดูแลเด็กเล็กตลอดจนดูแลสัตว์เลี้ยงต่างๆ ครูหมอลำที่มีชื่อเสียงบางคนอาจมีนักเรียนมากกว่าหนึ่งร้อยคน (เจริญชัย ชนไฟโรจน์, 2563: สัมภาษณ์)

รูปแบบการเรียนนั้นเป็นไปตามรูปแบบ

ที่ครูเป็นผู้กำหนดให้ มีความแตกต่างกัน โดยวิธีการทั่วไปนั้น คือในตอนเย็นหรือตอนกลางวัน ครูจะเขียนกลอนลำเป็นลายลักษณ์อักษรให้นักเรียนอ่านออกเสียงตามทำนองและจังหวะของรูปแบบกลอนลำ จากนั้นครูจะร้องให้ลูกศิษย์ฟังและให้ลูกศิษย์ร้องเลียนแบบตามครู แล้วครูก็จะทำการปรับวิธีการร้อง และสอนเทคนิคในการลำให้เป็นรายบุคคล (ราตรี ศรีวิไล, 2563: สัมภาษณ์)

จากรูปแบบข้างต้นของการถ่ายทอดหมอลำจากหมอลำมีอาชีพไปสู่ผู้ที่สนใจอยากเป็นหมอลำ เป็นรูปแบบการสอนที่ปรากฏในอดีตที่ผ่านมา ในปัจจุบันนี้ได้มีการเปิดการเรียนการสอนวิชาเอกดนตรีพื้นบ้าน (หมอลำ) ในระดับปริญญาตรีเป็นครั้งแรกของประเทศไทย หรืออาจกล่าวได้ว่าในโลก โดยวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และต่อมาได้มีการขยายถึงในระดับปริญญาโท และปริญญาเอก (ชุมเดช เดชพิมล, 2563: สัมภาษณ์)

รูปแบบการเรียนหมอลำที่จัดเป็นหลักสูตรในวิทยาลัยดุริยางคศิลป์มีความน่าสนใจ เพราะเป็นการถ่ายโอนรูปแบบการเรียนศิลปะการแสดงพื้นบ้านเข้าสู่รั้วอุดมศึกษา เป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้น และจากสถิติการเข้าเรียนของนิสิตจากอดีตตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2545 ถึงปัจจุบัน มีจำนวนนิสิตให้ความสนใจและเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนหมอลำในระดับปริญญาตรีของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม บทความนี้มุ่งนำเสนอรายละเอียดหลักสูตรการเรียนการ



สอนและรูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาเอกดนตรีพื้นบ้าน (หมอลำ) ของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่สนใจนำไปศึกษาเพื่อเป็นรูปแบบหรือแนวทางในการจัดการเรียนการสอนดนตรีพื้นบ้านอื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาหลักสูตรและรูปแบบการสอนปฏิบัติวิชาเอกดนตรีพื้นบ้าน (หมอลำ) ของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาหลักสูตร ผู้วิจัยเลือกศึกษาจากหลักสูตรดุริยางคศาสตร์บัณฑิต (ดศ.บ.) (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2561) ของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เท่านั้น โดยศึกษาในประเด็นเรื่องรูปแบบการสอนปฏิบัติวิชาเอกดนตรีพื้นบ้าน (หมอลำ) เป็นหลัก

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ แบบสัมภาษณ์ โดยมีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

- กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย อาจารย์ผู้สอน 3 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีพื้นบ้าน 1 ท่าน รองคณบดีฝ่ายวิชาการ และหัวหน้าหลักสูตร พร้อมด้วยนิสิตสาขาหมอลำ จำนวน 4 คน

- ขั้นตอนเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลหลักสูตรดุริยางคศาสตร์บัณฑิต (ดศ.บ.) (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2561) ของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

2. จากนั้นผู้วิจัยทำการสร้างเครื่องมือในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม โดยยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก ในการตั้งคำถามเพื่อให้ได้ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา และนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ ตามลำดับ และนำข้อแก้ไขมาปรับปรุงเครื่องมือ ก่อนนำลงสนามเพื่อเก็บข้อมูล

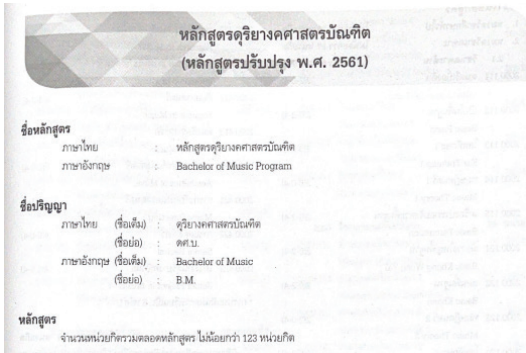
- ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์ จากนั้นเรียบเรียงข้อมูลตามประเด็นวัตถุประสงค์และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

เดิมวิชาเอกดนตรีพื้นบ้าน (หมอลำ) อยู่ในหลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์บัณฑิต ในคณะศิลปกรรมศาสตร์ และเปิดรับนิสิตเอกหมอลำครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2545 มีนิสิตรุ่นแรก คนเดียวชื่อนางสาววนิดา แซ่เตียว และเมื่อได้มีการจัดตั้งวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ในปี พ.ศ. 2551 หลักสูตรดังกล่าวได้ย้ายมาสังกัดวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ และได้ทำการปรับปรุงหลักสูตรจากเดิม เป็นหลักสูตรดุริยางคศาสตร์บัณฑิต ในปัจจุบันเป็นหลักสูตรปรับปรุง ปี พ.ศ. 2561 สังกัดวิทยาลัยดุริยางคศิลป์

โดยรายละเอียดหลักสูตร มีดังนี้



ภาพที่ 1 แสดงชื่อหลักสูตรและชื่อปริญญา
ที่มา: หลักสูตรการศึกษาปริญญาตรี
วิทยาลัยดุริยางคศิลป์

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่า ชื่อหลักสูตร คือ หลักสูตรดุริยางคศาสตรบัณฑิต (Bachelor of Music) ชื่อปริญญา คือ ดุริยางคศาสตรบัณฑิต (ดศ.บ.) (Bachelor of Music) (B.M.)

โครงสร้างหลักสูตร	จำนวนหน่วยกิต	
	โปรแกรมปกติ	โปรแกรมสหกิจศึกษา
1. หมวดวิชาศึกษาทั่วไป	ไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต	ไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต
2. หมวดวิชาเฉพาะ	ไม่น้อยกว่า 87 หน่วยกิต	ไม่น้อยกว่า 87 หน่วยกิต
2.1 วิชาเฉพาะด้าน	ไม่น้อยกว่า 58 หน่วยกิต	ไม่น้อยกว่า 58 หน่วยกิต
2.2 วิชาเอก	ไม่น้อยกว่า 29 หน่วยกิต	ไม่น้อยกว่า 29 หน่วยกิต
3. หมวดวิชาเลือกเสรี	ไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต	ไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต
4. หมวดประสบการณ์ภาคสนาม (การฝึกงานหรือสหกิจศึกษา)	ไม่น้อยกว่า 250 ชั่วโมง	ไม่น้อยกว่า 400 ชั่วโมง
รวมหน่วยกิต	ไม่น้อยกว่า 123 หน่วยกิต	ไม่น้อยกว่า 123 หน่วยกิต

ภาพที่ 2 แสดงโครงสร้างหลักสูตร
ที่มา: หลักสูตรการศึกษาปริญญาตรี
วิทยาลัยดุริยางคศิลป์

ตาราง 1 แสดงรายวิชาทักษะปฏิบัติในรายวิชาเอก

ลำดับ	ชื่อวิชา	จำนวน นก
1	ทักษะดนตรีพื้นบ้าน 1 (Folk Music Skill 1)	2
2	ทักษะดนตรีพื้นบ้าน 2 (Folk Music Skill 2)	2
3	ทักษะดนตรีพื้นบ้าน 3 (Folk Music Skill 3)	2
4	ทักษะดนตรีพื้นบ้าน 4 (Folk Music Skill 4)	2
5	ทักษะดนตรีพื้นบ้าน 5 (Folk Music Skill 5)	2

จากภาพที่ 2 แสดงให้เห็นโครงสร้างหลักสูตร โดยมีโปรแกรมปกติ และ โปรแกรมสำหรับสหกิจศึกษา ซึ่งทั้งสองโปรแกรม มีหน่วยกิต ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (ไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต) หมวดวิชาเฉพาะ (ไม่น้อยกว่า 87 หน่วยกิต) หมวดวิชาเลือกเสรี (ไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต) เท่ากัน แตกต่างกันที่หมวดประสบการณ์ภาคสนาม ซึ่งในโปรแกรมปกติ เลือกฝึกงานไม่น้อยกว่า 250 ชั่วโมง และโปรแกรมสหกิจศึกษามีชั่วโมงการฝึกงานสหกิจศึกษาน้อยกว่า 400 ชั่วโมง ทั้งนี้หน่วยกิตรวมกัน ทั้งหลักสูตรต้องไม่น้อยกว่า 123 หน่วยกิต

โดยหลักสูตรดังกล่าวนี้ได้ผ่านการร่างหลักสูตรจากคณาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ และผ่านขั้นตอนการวิพากษ์จากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก และนำเสนอสภามหาวิทยาลัยได้รับความเห็นชอบ และมีการปรับปรุงจนมาเป็นหลักสูตรในปัจจุบัน

จากหลักสูตรดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ในหมวดวิชาเฉพาะ จะแบ่งเป็นสองกลุ่มวิชา คือวิชาเฉพาะด้าน ซึ่งทางหลักสูตรได้กำหนดวิชาเฉพาะด้านทางดนตรีที่นิสิตต้องมีความรู้พื้นฐานไว้ทั้งสิ้น ไม่น้อยกว่า 58 หน่วยกิต และในวิชาเอกนั้น กำหนดไว้ไม่น้อยกว่า 29 หน่วยกิต โดยแบ่งเป็นวิชาทักษะปฏิบัติ 7 วิชา และวิชาต่างๆ 11 วิชา ดังตาราง 1



ตาราง 1 แสดงรายวิชาทักษะปฏิบัติในรายวิชาเอก (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อวิชา	จำนวน นก
6	ทักษะดนตรีพื้นบ้าน 6 (Folk Music Skill 6)	2
7	ทักษะดนตรีพื้นบ้าน 7 (Folk Music Skill 7)	2

ที่มา: ผู้วิจัย

จากตาราง 1 แสดงให้เห็นว่า รายวิชาทักษะปฏิบัตินั้น มีอยู่ด้วยกัน 7 วิชา ซึ่งหมายความว่า ผู้เรียน สาขาหมอลำเป็นวิชาเอกต้องเรียน การปฏิบัติหมอลำจำนวนทั้งสิ้น 7 วิชา ต่อเนื่องกันทุกภาคการศึกษาตลอด 4 ปีการศึกษา โดยเริ่มตั้งแต่ภาคการศึกษาที่ 1-7 ซึ่งในภาคการศึกษาที่ 8 ภาคการศึกษาสุดท้ายทุกคนต้องขึ้นแสดงเดี่ยว (Solo) ต่อสาธารณชน

โดยในรายละเอียดของการเรียนในแต่ละชั้นปี จากการสัมภาษณ์นิสิตสาขาหมอลำ (2563) พบว่า ในปีหนึ่ง จะหัดการฝึกการร้อง โอ่หมอลำก่อน จากนั้น จะเรียน กลอนไหว้ครู, กลอนเกี้ยว, เดินดง, ประกาศศรัทธา และในปีที่สอง เรียนกลอนบุญประเพณี ล้ำล่อง กลอนเบ็ดเตล็ด ซึ่งครูผู้สอน จะเป็นผู้พิจารณาจัดหากลอนลำมาให้ผู้เรียน รูปแบบในการเรียนในปีที่ 1-2 นี้ เปรียบ

ได้กับการร้องหมอลำกลอน ยกที่ 1 และ ยกที่ 2 (รัตนพร สารศรี, สัมภาษณ์: 2563) ส่วนในปีที่สาม นั้น จะเป็นกลอน นิทาน ลำพื้น กลอนบาป บุญคุณโทษ เปรียบได้กับหมอลำกลอน ยกที่ 3 และในปีสี่ จะเป็นกลอนนิทาน มีความซับซ้อนเพิ่มขึ้น มีลำลา ลำล่อง เปรียบได้กับยกสุดท้าย นอกจากนี้ในปีสุดท้ายมีการให้นิสิตเลือกหมอลำต้นแบบที่นิสิตสนใจ และนำกลอนลำของแต่ละท่านมาศึกษาและฝึกลำตาม เพื่อสามารถนำไปขึ้นสอบแสดงเดี่ยว (Solo) ได้ต่อไป (อาทิตย์ คำหงษ์ษา, 2563, สัมภาษณ์)

นอกจากการเรียนการสอนที่เป็นวิชาปฏิบัติเอกแบบเดี่ยวแล้ว ในหลักสูตรยังมีรายวิชาเกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้านอื่นๆ ที่เป็นการเสริมทักษะการแสดงการร้องหมอลำให้กับนิสิต ซึ่งปรากฏตามตาราง 2

ตาราง 2 แสดงรายวิชารวมนวง

ลำดับ	ชื่อวิชา	จำนวน นก
1	รวมนวงกลองยาวอีสาน (Isan klong Yao Ensemble)	1
2	รวมนวงมโหรีอีสาน (Isan Mahori Ensemble)	1
3	ดนตรีพื้นบ้านอีสานเบื้องต้น (Introduction to Isan Music)	2
4	หนังประโมทัย (Nang Pramothai)	1
5	รวมนวงกันตรึม (Kan Truem Ensemble)	2
6	ดนตรีพื้นบ้านภาคเหนือ (Music of Northern Thailand)	2
7	ดนตรีพื้นบ้านภาคกลาง (Music of Central Thailand)	2



ตาราง 2 แสดงรายวิชารวมวง (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อวิชา	จำนวน นก
8	ดนตรีพื้นบ้านภาคใต้ (Music of Southern Thailand)	2
9	แคนวง (Khaen Wong Ensemble)	1
10	ดนตรีและการขับลำลาว (Music and Lam Lao Singing)	1
11	หมอลำหมู่ (Mohlam Moo)	1

ที่มา: ผู้วิจัย

จากตาราง 2 แสดงให้เห็นถึงรายวิชาที่เป็นกรรวมวงสำหรับนิสิตที่เรียนเอกดนตรีพื้นบ้าน ซึ่งรวมถึงเอกหมอลำด้วย ในรายวิชาลำดับที่ 9-10 ในตารางนั้น เป็นรายวิชาที่ช่วยเสริมทักษะในการร้องหมอลำ รวมทั้งเป็นการเสริมทักษะในการแสดง โดยเฉพาะวิชาสุดท้ายคือ หมอลำหมู่ นั้น นิสิตต้องทำการจัดการแสดงหมอลำหมู่ต่อหน้าสาธารณชน ซึ่งเหมือนกับการแสดงของคณะหมอลำทั่วไป โดยมีขั้นตอนเหมือนการแสดงจริงทุกประการ (พิภช สอนไย, 2562: สัมภาษณ์)

จากรายละเอียดของหลักสูตรนั้น แสดงให้เห็นถึงโครงสร้างและการเรียนการสอนในภาพรวมของสาขาหมอลำในวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่เป็นไปตามเกณฑ์โครงสร้างหลักสูตรของมหาวิทยาลัยมหาสารคามที่สอดคล้องตามเกณฑ์ของ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) (สยามจวงประโคน, 2563: สัมภาษณ์)

รูปแบบการเรียนการสอนในรายวิชาเอก (วิชาทักษะปฏิบัติ) จากการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์ (ชุมเดช เดชพิมล อาทิตย์ คำหวังส์ศา รัตนพร สารศรี, 2563) มีรูปแบบการสอน ดังนี้

1. ใช้วิธีการสอนแบบกลุ่ม

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่าการสอนแบบกลุ่ม เป็นรูปแบบหลักในการสอนพื้นฐานในด้านต่างๆ ของทักษะการปฏิบัติ เนื่องจากสามารถสอนนิสิตพร้อมกันทีเดียวหลายคน โดยจะแบ่งตามชั้นปี ครูจะสอนตามเนื้อหา มคอ 3 ที่ได้กำหนดไว้ โดยวิธีการในการเรียนการสอนที่พบประกอบด้วย 1) ครูทุกคนจะแจกกลอนลำให้นิสิตไปท่องก่อนที่จะเข้าเรียนล่วงหน้า ประมาณสองถึงสามสัปดาห์ เมื่อเข้ามาสู่ห้องเรียน 2) ครูจะลำให้ฟังก่อนอย่างน้อย 1 รอบ และมีการร้องประกอบกับดนตรีด้วย เพื่อให้นิสิตได้ฟังและเข้าใจอารมณ์ของกลอนลำ (บางครั้งมีการเปิดวิดีโอหรือคลิปเสียงด้วย) จากนั้น 3) ครูจะต่อให้นักเรียนที่ละประโยค โดยครูลำก่อนแล้วนิสิตลำตาม มีการทบทวนเป็นระยะ เมื่อครูเห็นว่าเหมาะสมแล้วสำหรับวันนี้ ก็จะให้นิสิตฝึกฝนและทบทวนกันเอง ก่อนจะหมดเวลา และ 4) ครูและนิสิตจะร้องทบทวนกันอีกครั้ง ซึ่งจะมีการบันทึกเสียงไว้เพื่อนิสิตสามารถนำกลับไปฟังเพื่อฝึกลำและทบทวนได้ด้วยตัวเอง

โดยจากการวิเคราะห์การสอนแบบกลุ่มนี้พบว่า เป็นวิธีการที่ใช้ในรายวิชาทักษะดนตรีปฏิบัติเหมือนกับทางดนตรีสากล ละดนตรีไทยที่มีการเปิดสอนมาก่อนดนตรีพื้นบ้าน และเป็น

วิธีการหลักที่สามารถสอนนิสิตได้ทีละหลายคน เพราะมีความสะดวกในการสอนอีกทั้งประหยัดทรัพยากร และเวลาสำหรับครูผู้สอนและผู้เรียน และทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อัตโนมัติพื้นฐานได้จริงตามเนื้อหาที่วางไว้

2. ใช้การสอนแบบตัวต่อตัว

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสอนแบบตัวต่อตัว เป็นวิธีการสอนที่ต่อยอดจากการสอนแบบกลุ่ม โดยครูจะนัดเวลาให้นิสิตแต่ละคน มาเรียนกับครูเป็นรายบุคคล โดยคุณครูจะใช้เวลาในช่วงนี้ทำการปรับเทคนิคต่างๆ ของวิธีการร้อง ปรับข้อผิดพลาดให้เห็นรายบุคคล นอกเหนือจากการเรียนเป็นกลุ่มในห้องเรียน เพราะนิสิตแต่ละคนมีความสามารถแตกต่างกัน ครูจึงใช้เวลาในการเรียนแบบตัวต่อตัวนี้ ในการแก้ไขข้อบกพร่อง และเสนอแนะวิธีการ หรือเทคนิคที่เหมาะสมให้กับผู้เรียนตามความสามารถของแต่ละคน

จากการสังเกต ยังพบว่า นอกจากรูปแบบวิธีการสอนหลักในห้องเรียนแล้วนั้น ครูผู้สอนยังได้มีการนำนิสิตเข้าร่วมทำการแสดงในเวทีการแสดงจริง และในการฝึกซ้อมการแสดงต่างๆ ครูผู้สอนได้มีการสอนเทคนิคพิเศษเป็นการเพิ่มเติมที่ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้อัตโนมัติจากประสบการณ์จริง

นอกจากนี้แล้ว ในการเรียนการสอนนั้นยังพบรูปแบบการประเมินผลซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอน สำหรับการเรียนในสองรูปแบบหลัก นั่นคือการประเมินผลการเรียนรู้โดยครูผู้สอนใน ชั่วโมงเรียน โดยครูใช้วิธีการสังเกตพัฒนาการการเรียนของนิสิต (ซุมเดช เดชพิมล, สัมภาษณ์: 2563) และมีการประเมินผล ที่เรียกว่าการสอบกลางภาค และปลายภาค โดยรูปแบบการสอบ จะเป็นการแสดงต่อหน้าคณะกรรมการในสาขาวิชา และเพื่อน ๆ ในชั้นเรียน รวมทั้งผู้ชมทั่วไปสามารถเข้ารับชมการสอบได้ โดยทางสาขา

วิชาจะทำการจัดตารางสอบประจำภาคเรียนขึ้นมาแล้วทำการประกาศให้นิสิตทุกคนทราบ จากนั้นนิสิตจะมีการเตรียมตัว โดยนิสิตสาขาหมอลำ ต้องไปเตรียมการนัดหมอลำแคน หรือนักดนตรีที่จะมาบรรเลงประกอบให้กับการสอบของตนเอง เมื่อถึงเวลาสอบ นิสิตสามารถแต่งตัวชุดนิสิต ชุดพื้นบ้าน หรือชุดหมอลำที่เตรียมมา โดยทำการแสดง ต่อหน้าคณะกรรมการ ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำสาขาดนตรีพื้นบ้าน ประมาณ 5-6 คน โดยนิสิตเลือกกลอนลำที่อยู่ในเนื้อหาการเรียนนำมาแสดง เพื่อให้กรรมการได้รับฟังและทำการให้คะแนน

โดยในรูปแบบนี้จะดำเนินการเป็นรูปแบบเดียวกันในทุกรายวิชาที่เป็นวิชาทักษะปฏิบัติดนตรี (Folk Music Skill 1-8) และจะมีลักษณะพิเศษในภาคการศึกษาสุดท้ายของการศึกษา จะมีการเชิญกรรมการภายนอก ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญที่เป็นศิลปินอาชีพ ในสาขาหมอลำ หรือสาขาดนตรีพื้นบ้านอื่น ๆ มาเป็นกรรมการตัดสินร่วมด้วย เพื่อให้นิสิตได้รับฟังข้อเสนอแนะจากศิลปิน และสามารถนำไปปรับใช้ในการประกอบอาชีพในอนาคต

จากข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า โครงสร้างหลักสูตรของวิชาเอกดนตรีพื้นบ้าน (หมอลำ) ของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เป็นไปตามโครงสร้างของมหาวิทยาลัย และ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) โดยมีการจัดรายวิชาตามบริบทของธรรมชาติของการเรียนการสอนดนตรีพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมีการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้จริง โดยสอนแบบกลุ่มและแบบตัวต่อตัว และกระบวนการวัดผลประเมินผลตามระบบ ทำให้ผู้ที่จบในสาขาวิชาเอกดนตรีพื้นบ้าน (หมอลำ) สามารถนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพได้เป็นอย่างดี



สรุปผล

การเรียนการสอนสาขาวิชาเอกดนตรีพื้นบ้าน (หมอลำ) ของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคามนับว่าเป็นสถาบันการศึกษาที่แรกที่เปิดการเรียนการสอนในสาขาวิชานี้ในระดับปริญญาตรี เป็นการเปิดโอกาสให้ศาสตร์หมอลำ ที่เป็นวิชาดนตรีพื้นบ้านได้เข้าสู่รั้วอุดมศึกษา ซึ่งการจัดโครงสร้างหลักสูตรนั้น เป็นไปตามโครงสร้างของมหาวิทยาลัย และสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ซึ่งมีการจัดรายวิชาปฏิบัติทุกภาคเรียนการศึกษา และมีรายวิชาที่ช่วยเสริมทักษะความรู้ในเรื่องของดนตรีอีสาน ดนตรีตะวันตก ดนตรีไทย ทั้งที่เป็นรายวิชาทฤษฎี และปฏิบัติเพื่อประกอบสร้างให้ผู้เรียนได้สามารถนำองค์ความรู้ไปปรับใช้ในการประกอบอาชีพเมื่อจบการศึกษา

รูปแบบการเรียนการสอนใช้ 2 รูปแบบหลักคือการสอนแบบรวมกลุ่มและการสอนแบบตัวต่อตัว เป็นการช่วยให้บัณฑิตได้รับความรู้อย่างเต็มที่ และในการวัดผลประเมินผลนั้นก็ประกอบไปด้วยการวัดผลประเมินผลในรายวิชาโดยครูผู้สอนเป็นผู้ประเมินผล นอกจากนี้ยังมีการวัดผลกลางภาคและปลายภาคโดยใช้รูปแบบในการนำเสนอ การแสดงต่อหน้ากรรมการ ต่อหน้าสาธารณชน เป็นการเสริมประสบการณ์และทักษะในการแสดงสำหรับสาขาวิชาเอกดนตรีพื้นบ้าน (หมอลำ) อีกทั้งยังมีการเชิญกรรมการภายนอก ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญ เป็นศิลปินมืออาชีพ ประสบความล้ำลึกในวิชาชีพหมอลำและดนตรีพื้นบ้านอีสาน มาแนะนำสำหรับเทคนิคหรือข้อแก้ไข สำหรับนิสิตสามารถนำไปปฏิบัติและปรับใช้ในชีวิตจริงได้เป็นอย่างดี

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์โครงสร้างหลักสูตรพบว่าหลักสูตรหมอลำนั้นเป็นไปตามเกณฑ์โครงสร้างที่สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ได้กำหนดไว้ โดยจากการศึกษาในครั้งนี้ทำให้เห็นว่าหลักสูตรดนตรีพื้นบ้านนี้มีลักษณะเฉพาะ โดยเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของพื้นที่ ในสาขาวิชาดนตรีพื้นบ้าน (หมอลำ) นี้เป็นดนตรีพื้นบ้านในบริบทของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) ดังนั้นในการสร้างหลักสูตรนั้นจึงต้องอาศัยโครงสร้างหลักของสาขาดนตรีอื่นที่มีอยู่แล้ว มาประกอบกับลักษณะของการแสดงหมอลำ โดยสอดคล้องกับที่ ชุมเดช เดชพิมพ์ล (สัมภาษณ์: 2560) กล่าวว่า ในสาขาวิชาดนตรีพื้นบ้าน (หมอลำ) ไม่มีเปิดมาก่อนในประเทศไทย ดังนั้นในการสร้างหลักสูตรจึงต้องใช้ธรรมชาติของการเรียนการสอนหมอลำมาเป็นองค์ประกอบในการจัดรายวิชา และใช้โครงสร้างของวิชาเอกดนตรีไทยเป็นแม่แบบในการกำหนดรายวิชา

นอกจากนี้รูปแบบการเรียนการสอนนั้นพบว่าคุณครูแต่ละท่านมีเทคนิคและวิธีการสอนที่สามารถทำให้นิสิตนั้นสามารถเกิดทักษะในการขับร้องหมอลำได้จริง ซึ่งพบว่าได้มีการนำหลักการแสดงของหมอลำกลอนซึ่งเป็นหมอลำที่เป็นพื้นฐาน ของหมอลำประเภทต่างๆ ที่ได้รับความนิยมของคนอีสานมาเป็นแนวทางหลักในการจัดเนื้อหา จัดลำดับของรายวิชา เช่น ลำดับการแสดงของหมอลำกลอน มีทั้งหมด 4 ยก (ขั้นตอน) ได้แก่ ยกที่ 1 เป็นการไหว้ครู กลอนโอ้ ประกาศศรัทธา เป็นต้น ยกที่ 2. กลอนเบ็ดเตล็ดทั่วไป ยกที่ 3 เป็นกลอนบาปบุญคุณโทษ กลอนนิทาน ยกที่ 4 เป็นกลอนนิทานที่มีความซับซ้อนมากขึ้น จากรายละเอียดดังกล่าว ก็ได้นำมาแบ่งเป็นเนื้อหา



ที่ใช้สำหรับสอนนิสิตที่เรียนหมอลำ โดยคุณครูแต่ละคนนั้นมีเทคนิคและก็มีการสอนแทรกในเรื่องของอารมณ์ เรื่องของวัฒนธรรม มีการอธิบายให้นิสิตเข้าใจรายละเอียดก่อนที่จะทำการลำนินิตแต่ละคนจะมีการวิเคราะห์กลอนลำโดยอ่านเนื้อหาแล้วทำความเข้าใจกับบทร้อง กับดนตรีและอารมณ์ ก่อนที่จะเข้าสู่การเรียนจริงๆ และก่อนการสอนทุกครั้งครูทุกท่านมีการเตรียมกลอนลำสำหรับการสอน ซึ่งในขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่อยู่ในขั้นเตรียมการสอน ที่ไม่รวมอยู่ในขั้นนำ (Introduction) ที่สมิทและราแกน (Smith & Ragan, 1999) ได้กล่าวไว้ จากการเตรียมนี้สามารถมองได้ว่าเป็นความรับผิดชอบของผู้สอนที่ต้องเตรียมตัวให้พร้อม เพราะในเรื่องวิชาทักษะปฏิบัตินี้ต้องใช้ความเชี่ยวชาญและความพร้อมของร่างกายรวมทั้งการฝึกฝน สอดคล้องกับณัฐรต์ สุทธิจิตต์ (<http://kotavaree.com/?p=215>) ที่กล่าวไว้ว่า “ถ้าเป็นครูดนตรีต้องเก่ง ถ้าสอนปฏิบัติครูต้องเก่งปฏิบัติ”

ในการสอนหมอลำนี้ ผู้วิจัยพบว่าการสอนแบบตัวต่อตัวนี้ พบในทั่วไปของการสอนรายวิชาปฏิบัติของการสอนดนตรีไทย เช่น การสอนระนาด การสอนฆ้องวง การสอนขับร้องเพลงไทยเดิม โดยอาจกล่าวได้ว่า รูปแบบการสอนหมอลำนี้ได้มีการนำเอารูปแบบการสอนปฏิบัติของดนตรีไทยมาเป็นแนวทางในการสอน เพราะการเปิดสอนรายวิชาปฏิบัติดนตรีไทยในสถาบันการศึกษานั้นได้เกิดขึ้นก่อน การเปิดการสอนสอนวิชาเอกดนตรีพื้นบ้าน (หมอลำ) เกิดภายหลัง สอดคล้องกับข้างต้น ที่ชุมเดช เดชพิมล

ได้ให้สัมภาษณ์ว่าท่านเป็นผู้วางโครงสร้างหลักสูตรวิชาเอกดนตรีพื้นบ้าน (หมอลำ) ร่วมกับคณาจารย์อีกหลายท่าน ในวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ และได้มีการนำโครงสร้างของหลักสูตรดนตรีไทยมาเป็นแบบในการวางรายวิชาต่างๆ จากนั้นค่อยมีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของการเรียนการสอนที่เกิดขึ้น

วิชาเอกดนตรีพื้นบ้าน (หมอลำ) ในปัจจุบันนี้มีผู้ให้ความสนใจเข้าศึกษาเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ และได้รับความสนใจจากผู้เรียนเพราะสามารถนำไปประกอบอาชีพได้จริงและมีรายได้ที่สามารถใช้เลี้ยงชีพได้ในอนาคต และผู้เรียนยังสามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น คือในระดับปริญญาโท และเอก ได้ในวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยสารคามแห่งนี้ เป็นการสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเพราะสามารถวางแผนให้มีความก้าวหน้าในสายวิชาการได้นอกเหนือจากการก้าวหน้าในสายอาชีพเพียงอย่างเดียว

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาเรื่องแนวโน้ม หรือรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในระบบออนไลน์ สำหรับหลักสูตรหมอลำ
2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาเอกดนตรีพื้นบ้าน (หมอลำ) ในสถาบันอื่นๆ เพื่อให้เห็นแนวทางการจัดที่หลากหลาย เพื่อสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนการสอนในอนาคต



เอกสารอ้างอิง

- คุณากร พันเทศ. (2563). นิสิตสาขาหมอลำ วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. สัมภาษณ์
เจริญชัย ชนไฟโรจน์. (2563). ผู้เชี่ยวชาญประจำวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
สัมภาษณ์
- ชุมเดช เดชพิมล. (2563). อาจารย์ประจำวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. สัมภาษณ์
ณรุทธ์ สุทธจิตต์. (2021). ว่าด้วยดนตรีศึกษาและระบบการศึกษาไทย. สืบค้นวันที่ 18 พฤษภาคม 2564
จากเว็บไซต์ <http://kotavaree.com/?p=215>
- พิภัส สอนโย. (2563). หัวหน้าหลักสูตรปริญญาตรี วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
สัมภาษณ์
- ภัทรกร กาเผือก. (2563). นิสิตสาขาหมอลำ วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. สัมภาษณ์
มัลลิกา ชายทวีป. (2563). นิสิตสาขาหมอลำวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. สัมภาษณ์
รัตนา สารศรี. (2563). อาจารย์ประจำวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. สัมภาษณ์
ราตรี ศรีวิไล. (2563). ศิลปินหมอลำ ผู้เชี่ยวชาญด้านหมอลำ. สัมภาษณ์
- สยาม จวงประโคน. (2563). รองคณบดีฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
สัมภาษณ์
- สุนันท์ สร้อยเปราะ. (2563). นิสิตสาขาหมอลำ วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
สัมภาษณ์
- อาทิตย์ คำหงษ์ษา. (2563). อาจารย์ประจำวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. สัมภาษณ์
Chonpairot, J. (1990). *Lam Khon Sawan: A vocal genre of southern Laos*. Doctor's Thesis.
Kent, Ohio, State University.
- Chonpairot, J. (1987). *Isaan folk song*. Mahasarakham University.
- Chantaranuson, K. (2003). *Alternative: The change of worldviews in the contemporary
klonlamruang (1994-2000)*. Thesis. Khonkhen University.
- Jinhua, S. (2017). The role of college music education in the transmission of national music
culture. "Grand View". *Daguan Magazine*.
- Miller, T.E. (1976). *Khaen playing and Mawlum singing in northeast Thailand*. Ph.D. dissertation.
Bloomington, Indiana: Indiana University.
- Smith & Ragan. (1999). การกำหนดชั้นการเรียนการสอน. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2564 จาก
เว็บไซต์ <https://sites.google.com/site/hnwykarreynru123/khan-txn-kar-reiyn-kar-sxn>
- Xiaoqin, L. (2016). *Viewing the relationship between Zhuang and Thai ethnic groups from
the Folk Singing Tradition taking the comparison between the Chinese "Molun" and
the Laos Thai "Molam"*.